

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти

Марина БРИЛЬ
« 10 » _____ 2024 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

**Деякі аспекти формування практичних навичок
методико-виконавського аналізу педагогічного репертуару.
Приклади розбору музичних творів**

Методичні рекомендації з дисципліни
«Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару»
для фахової передвищої мистецької освіти
галузь знань 02 Культура і мистецтво
спеціальність 025 Музичне мистецтво

Укладачі:

О. В. Косилова

викладач Комунального закладу «Бахмутський фаховий коледж культури і мистецтв імені Івана Карабиця», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Н. І. Путря

викладач Комунального закладу «Бахмутський фаховий коледж культури і мистецтв імені Івана Карабиця», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Т. І. Буравльова

викладач Комунального закладу «Бахмутський фаховий коледж культури і мистецтв імені Івана Карабиця», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Рецензенти:

Ю. С. Тетерюк-Кінч

викладач циклової комісії «Фортепіано» Комунального закладу «Ужгородський музичний фаховий коледж імені Д. С. Задора» Закарпатської обласної ради, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, доктор філософії (PhD)

О. В. Марценківська

викладач циклових комісій «Спеціальне фортепіано», «Камерний ансамбль», проректор з науково-педагогічної роботи по організації освітнього процесу Київської муніципальної академії музики ім. Р. М. Глієра, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, кандидат мистецтвознавства, доцент

Відповідальна
за випуск

А. Г. Полещук

Рекомендовано

на засіданні предметно-циклової комісії «Фортепіано» КЗ «Бахмутський фаховий коледж культури і мистецтв імені Івана Карабиця» (протокол № 7 від 27 лютого 2024 р.)
© Косилова О. В., Путря Н. І., Буравльова Т. І., 2024 р.
© Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти, 2024 р.

Вступ

Основною функцією фахового коледжу культури і мистецтв є підготовка кваліфікованих фахівців, що володіють необхідними різновидами музичної діяльності – виконавським, викладацьким, культурно-просвітницьким. В процесі навчання здобувачі освіти опановують значну кількість дисциплін професійного циклу – як теоретичних, так і практичних. Результатом їх комплексного навчання повинні стати розвинені художньо-образне мислення і творчі здібності, сформовані виконавські вміння і навички, засвоєні базові теоретичні знання, що необхідні їм у майбутній професійній діяльності.

Як виконавець майбутній фахівець повинен вміти професійно грати на своєму інструменті, орієнтуватися у жанрах, стилях і музичних формах, розуміти образно-смысловий зміст твору і інтерпретувати його, володіти концертмейстерськими і ансамблевими навичками, швидко читати ноти з аркуша. *Як викладач* здобувач освіти повинен знати методiku викладання гри на фортепіано, бути знайомим з базовим репертуаром для учнів навчальних закладів початкової мистецької освіти, особливостями диференційованого підходу до психології та індивідуальних виконавських здібностей учнів різних вікових груп, володіти професійною лексикою. Для здійснення *культурно-просвітницької діяльності* майбутньому викладачу потрібно розуміти сутність та соціальну важливість своєї професії і спрямовувати її на творчий розвиток своїх учнів, організацію концертних заходів як в початковому закладі, так і за його межами. Необхідним у професійному зростанні є прагнення до отримання нових знань та самовдосконалення, вміння використовувати передові технології комп'ютерного інформаційного онлайн-простору.

Оскільки одним з головних завдань викладача теоретичних дисциплін є формування у майбутніх фахівців вміння застосовувати свої знання в практичній діяльності, необхідно надати їм інструменти, за допомогою яких це можливо реалізувати. Одним з них, на наш погляд, є складання докладного плану, спираючись на який здобувачі освіти зможуть успішно здійснювати методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару, надання

рекомендацій щодо його смислового наповнення та наведення прикладів такого аналізу. Саме цьому аспекту і присвячені методичні рекомендації, в яких викладені наші пропозиції щодо формування практичних навичок майбутніх викладачів фортепіано. Сподіваємось, що методичні рекомендації будуть корисними фахівцям, які викладають дисципліну «Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару» та створюють її методичне забезпечення. В свою чергу їх впровадження в навчальний процес допоможе здобувачам освіти організувати і систематизувати аналітичний процес та сформувати вміння аналізувати виступи своїх учнів, що відбуваються в рамках вивчення дисципліни «Педагогічна практика».

Методичні рекомендації

Найважливішою теоретичною дисципліною, що вивчається здобувачами освіти на цикловій комісії «Фортепіано», є «Методика навчання гри на фортепіано», знання якої в тандемі з професійним володінням інструментом стає основою майбутньої роботи педагога. Її логічним продовженням є дисципліна «Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару», основними завданнями якої є опанування репертуарного мінімуму різних за жанрами творів фортепіанної музики, їх переконливе виконання, а також вміння зробити всебічний методико-виконавського аналіз творів, скласти на його основі програми для учнів кожного року навчання з урахуванням їхніх музичних здібностей, вподобань, піаністичних можливостей та перспективного розвитку різноманітних піаністичних вмінь і навичок.

Дисципліна «Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару» – універсальний предмет з удосконалення самостійної роботи майбутнього фахівця. Ефективність самостійних занять залежить від уміння викладача грамотно і цілеспрямовано сформулювати завдання, які полягають в опрацюванні методичної літератури, накопиченні нового репертуару, що в подальшому може стати базою для роботи з учнями, здійсненні методико-виконавського аналізу різних за жанром, формою, художніми і виконавськими завданнями творів, ретельне опрацювання та закріплення навчального матеріалу. Все це безперечно допомагає усвідомити перспективи майбутньої професійної діяльності. Самостійна робота здобувачів освіти може проходити в індивідуальній або колективній формі.

Програмою дисципліни передбачається подальший розвиток у здобувачів освіти вміння:

- виявляти образний зміст, особливості жанру, стилю, форми твору та відповідних засобів його втілення;
- аналізувати художні і формоутворюючі засоби музичної виразності (метр, ритм, лад, динаміка, гармонія тощо);

- аналізувати виконавські засоби музичної виразності (артикуляція, фразування, педалізація, темп, агогіка, темброве забарвлення);
- визначати ступінь складності творів, можливі труднощі – технічні, метро-ритмічні, звукові – і способи та прийоми їх подолання.

Головним результатом вивчення дисципліни «Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару» повинно стати вміння здобувачами освіти використовувати свої теоретичні знання для послідовного і грамотного аналізу репертуару та визначення методів роботи над творами у відповідності до зробленого аналізу. Здійснення ретельного методико-виконавського аналізу потрібне в першу чергу студентам-практикантам і викладачам-початківцям, що починають знайомство з педагогічним репертуаром у всьому його різноманітті. Це необхідно для розуміння ними образно-художнього змісту твору, композиторського задуму, виконавських засобів, методів роботи над піанізмом. Корисно вчитись робити методико-виконавський аналіз твору як письмово, так і усно.

Вміння аналізувати твори безпосередньо пов'язане з теоретичною базою здобувачів освіти, їхніми піаністичними можливостями і ставленням до вивчення педагогічного репертуару. Нерідко недосконалий аналіз твору пов'язаний з невмінням виконати його у відповідності до характеру і стилю, з урахуванням художніх і піаністичних завдань. Це заважає вірно визначити деякі його аспекти. Інколи буває, що аналіз зроблений вірно, але виконання не відповідає визначеним параметрам. Тож дуже важливо уважно ставитись до виконання твору, особливо якщо цей твір практикант включає до програми свого учня на дисципліні «Педагогічна практика». Часто бажання працювати над твором і успішне його вивчення учнем пов'язане з тим, наскільки викладач зміг зацікавити його своїм виконанням. Жоден технічний засіб неспроможний здійснити такий вплив на художнє сприйняття твору учнем, яке надає живе його виконання педагогом.

Однією з найважливіших складових виховання педагогічної майстерності майбутнього викладача є розвиток його професійної

термінологічної лексики, підвищення фахової мовної культури, прищеплення навичок роботи з методичною літературою і довідниками, формування вміння створювати фахові тексти. Окрім цього майбутній викладач повинен розвивати комунікативну мову, за допомогою якої зможе забезпечити повноцінне сприйняття навчальної інформації учнями.

Безумовно, починаючи методико-виконавський аналіз твору, здобувачі освіти повинні чітко розуміти які саме параметри необхідно розглянути і в якій логічній послідовності. Враховуючи, що вони знаходяться на початковому етапі педагогічної діяльності і знайомства з педагогічним репертуаром, план методико-виконавського аналізу твору мусить бути докладним, чітким, зрозумілим, спрямованим на стисле наповнення його пунктів. Поступове розвинення аналітичних здібностей, надбання педагогічного досвіду і репертуарного багажу в майбутньому зможуть забезпечити молодим викладачам можливість зробити аналіз більш змістовним, розширити і поглибити його.

Для успішного здійснення аналітичного процесу доцільно скористуватися детальним планом, що охоплює всі необхідні напрямки методико-виконавського аналізу, наприклад, таким:

1. Композитор, епоха, стиль.
2. Жанр і його особливості.
3. Образно-емоційна характеристика.
4. Розмір, темп, ладо-тональність, особливості гармонії.
5. Форма твору.
6. Фактура і особливості викладу.
7. Особливості звукової і динамічної палітри в залежності від стилю і характеру твору.
8. Штрихи і артикуляційні прийоми.
9. Наявність педалі, визначення прийомів педалізації.
10. Наявність агогіки.
11. Визначення виконавських завдань(технічних, метро-ритмічних, звукових,

ансамблевих у творах для ансамблів) і методів їх вирішення.

12. Аплікатура.

13. Визначення ступеню складності (для якого року навчання може бути рекомендований твір) і мети включення твору до навчальної програми.

14. Музичні терміни.

Основною формою планування занять у класі «Фортепіано» є складання перспективного індивідуального плану розвитку учня на кожне півріччя. Підібраний репертуар повинен відповідати програмним вимогам технічних заліків, академічних концертів, іспитів, а також здібностям, піаністичним можливостям і вподобанням учнів. Існує загальноприйнятий зразок вибору творів для навчання протягом навчального півріччя. До них відносяться твори великої форми, поліфонічні твори, інструктивні етюди, різнохарактерні п'єси, ансамблева музика.

Для того, щоб активізувати процес застосування здобувачами освіти теоретичних знань в педагогічній діяльності, спрямувати їх аналітичні зусилля в необхідному напрямку, ми навели приклади методико-виконавського аналізу творів згідно із викладеним вище планом. Оскільки твори різних груп педагогічного репертуару мають як спільні, так і специфічні риси, ми пропонуємо приклади з кожної групи.

Поліфонічний твір

І.С.Бах. Двоголосна інвенція Фа мажор.

Presto e leggiero possibile *)
So schnell und leicht als möglich *) (Скоро и легко как только возможно)

quasi f

meno legato

p

dim.

f

meno legato

meno f

p

cresc.

2) meno legato

1. Композитор, епоха, стиль

Бах Йоганн Себастьян (1685 - 1750) – німецький композитор, органіст, клавесиніст, скрипаль, капелмейстер, музичний педагог. Автор понад 1000 творів у всіх значущих жанрах свого часу, представник музичного стилю бароко, вважається одним із найвидатніших композиторів світу. Бах відомий як великий майстер поліфонії, в творчості якого барочна поліфонія досягла найвищого розквіту. І.С. Бах не залишив жодного коментаря щодо роботи зі своїми творами і тому на даний час накопичилось безліч редакторських розшифрувань його текстів. В педагогічній практиці найчастіше використовуються інвенції під редакцією Ф.Бузоні.

2. Жанр і його особливості

Термін «інвенція» походить від латинського слова *inventio*, що означає «винахід, вигадка». Це невелика дво- або триголосна поліфонічна п'єса, у якій зазвичай присутня якась особлива композиційно-технічна ідея відносно мелодики, розвитку теми та побудови форми.

3. Образно-емоційна характеристика

Орієнтуючись на систему музичних символів Й.С.Баха, на семантико-поетичні характерні ознаки тональностей в епоху бароко, тональність Фа мажор має настрій життєстверджуючий, дещо збуджений і уособлює енергію, яскравий колорит, триумфальність, безперервний рух, пружність.

4. Розмір, темп, ладо-тональність, особливості гармонії

Інвенція під редакцією Ф. Бузоні має наступне позначення темпу і характеру – *So schnell und leicht als möglich* (нім.) та *Presto e leggero possibile* (італ.), що перекладається «якомога швидше і легше». Враховуючи це, твір має виконуватись в єдиному токатному безперервному русі. Тональність твору Фа мажор, розмір 3/4.

5. Форма твору

Інвенція написана у тричастинній формі:

- **Перший розділ** – 11 тактів - починається в Фа мажорі, закінчується в До мажорі. Тема однотоктна, визначає характер всього твору. Вона рухлива, життєрадісна, будується по звуках ламаного висхідного тонічного тризвуку, нагадує тріумфуючий трубний заклик. Найчастіше теми Баха починаються на слабкій долі такту і ця тема не є винятком. Вона починається на другій восьмій долі такту, виконується рівними восьмими тривалостями і закінчується на сильній долі наступного такту. У цьому розділі тема демонструється в обох голосах.

Початковій темі в тональності Фа мажор відповідає тема в тій же тональності, але імітує її октавою нижче. Така однотональна відповідь називається *реальною*. Під час відповіді верхній голос продовжує свій мелодійний рух і таким чином утворюється *протискладання* до теми. У 3 такті протискладання повторюється у нижньому голосі з тим же мелодійним малюнком. Такий його тип називається *утриманим*.

З 3 по 11 такт проводиться безперервна *інтермедія*, яка імітує не лише тему, а й її подальше продовження. Така імітація називається *канонічною*.

- **Другий розділ** – 14 тактів. Тема звучить у тональності До мажор. Потік модуляцій в соль мінор і ре мінор, поява зменшених акордів додають музиці цього розділу певну напруженість і драматизм. Закінчується другий розділ модуляцією в тональність Сі-бемоль мажор.
- **Третій розділ** – 9 тактів – починається в тональності Сі-бемоль мажор. Тема зовсім не з'являється, всю третю частину займає інтермедія, яка є копією інтермедії першої частини (тт. 3-11), але тепер з модуляцією в основну тональність Фа мажор, якою і закінчується інвенція.

6. Фактура і особливості викладу

Поліфонічна, двоголосна.

7. Особливості звукової і динамічної палітри в залежності від стилю і характеру твору.

Творам Баха притаманні побудови з тривалими динамічними наростаннями, спадами, кульмінаціями, в них немає частоті зміни динамічних нюансів. Так у першому розділі інвенції йде динамічне наростання, у другому відбувається поступовий динамічний спад, третій починається *piano* і закінчується *forte*. Крім того, з самого початку твору використовуються контрастні динамічні зіставлення різних регістрів і тембрів. Така динаміка називається терасоподібною, архітектонічною, що рівнозначно зміні мануалів *forte* та *piano* на клавесині, при цьому інтонації в кожному голосі можуть бути висвітлені характерним лише для нього рівнем динаміки.

8. Штрихи і артикуляційні прийоми

Музична тканина інвенції складається з восьмих та шістнадцятих тривалостей. Зважаючи на висновки І. Браудо про артикуляційні прийоми І.С.Баха і враховуючи динамічну обмеженість тогочасних інструментів, восьмі тривалості треба виконувати *portato*, шістнадцяті – *legato* з ясною вимовою кожного звуку.

9. Наявність педалізації, визначення прийомів педалізації.

Педаля в інвенції не використовується.

10. Наявність агогіки.

Агогіка не використовується.

11. Визначення виконавських завдань і методів їх вирішення.

Технічні завдання

- якісна артикуляція, особливо на *p*;
- відповідне до стилю виконання штрихів;
- рівність у пасажах, ансамбль рук у епізодах, викладених в обох руках шістнадцятими;
- виконання твору в єдиному безперервному русі;

методи вирішення завдань

- відокремлення тактів, в яких виникла проблема, і відпрацювання в них необхідних елементів, потім «повернення» їх в контекст і об'єднання в єдине ціле;
- для досягнення якості в пасажах необхідно працювати над повною самостійністю пальців, використовуючи вправи для технічного розвитку.

- для виявлення технічних недоліків і епізодів, що потребують додаткової уваги, на етапі досягнення цілісності намагатися грати твір у швидкому темпі.

метро-ритмічні завдання:

- рівність восьмих у темі і шістнадцятих у протискладанні у швидкому темпі;
- темпова і ритмова стійкість;

методи вирішення завдань

- виховання відчуття пульсації рахуванням вголос, підкресленням основних долей, використанням метроному;
- робота над якістю артикуляції;

звукові завдання

- артикуляційно чітке виконання як восьмих нот *portato*, так і шістнадцятих *legato*;
- використання відповідних тембрових барв

методи вирішення завдань

- робота над виконанням штрихів в одному такті і розповсюдження досягнутого на весь твір;
- розвинення асоціативного художнього мислення за допомогою уявлення інвенції як різнобарвної хорової або оркестрової партитури.
- контроль за логікою розвитку голосів, їх звуковим співвідношенням і тембрально-динамічним забарвленням;
- для відчуття контрастного викладення голосів можна вчити їх на октаву вище чи нижче, використовувати ансамблевий метод розучування поліфонії, коли учень грає нижній голос, а викладач верхній і навпаки.

12. Аплікатура.

Ф. Бузоні проставив всю аплікатуру, яка в цілому є позиційною.

13. Визначення ступеню складності і мети включення твору до навчальної програми

Твір рекомендується для вивчення учнями 6-7 років навчання з метою знайомства з образами і стилістичними основами музики Й.С. Баха, розвитку поліфонічного мислення, активізації мелодичного, гармонічного і темброво-лінійного слуху, формування вміння використовувати засоби виразності, що характерні для виконання поліфонічної музики.

14. Музичні терміни

quasi f – майже *f*

meno legato – менш зв'язано

meno f – менше *f*

diminuendo – поступово послаблюючи гучність звуку

crescendo – поступово збільшуючи гучність звуку.

Велика форма

М. Клементі. Сонатина До мажор, 1 ч.

1

1. Композитор, епоха, стиль

Клементі Муціо (1752 - 1832) — італійський піаніст-віртуоз, засновник лондонської піаністичної школи, педагог і композитор; зробив значний внесок у формування та розвиток класичної фортепіанної сонати – написав більше 70 фортепіанних сонат та сонатин, а також збірку етюдів «Gradus ad Parnassum». Твори композитора відрізняються технічною складністю, їм властивий патетичний, бравурний емоційний лад, який виражається за допомогою музичних термінів *con spirito*, *agitato*, *con brío*, *con fuoco*.

2. Жанр

Сонатина – академічний музичний твір циклічної форми (1- 4 частини), в даному випадку – перша частина класичної сонати сонатне *allegro*.

3. Образно-емоційна характеристика

Характер динамічний, життєрадісний, для його передачі необхідна виконавська свобода, яскравість, артистизм.

4. Розмір, темп, ладо-тональність, особливості гармонії

Розмір *Alla brève* (коротко), позначається символом $\frac{C}{2}$, який вказує, що в чотиридольному такті рахунок ведеться не чвертями, а половинними нотами і вибрати темп потрібно відносно цього позначення.

В творі є позначка характеру – *Spiritoso*, що означає палко, гаряче, жартівливо, кумедно. Темп не вказаний. Тональність До мажор.

Образи не мають контрастної жанрової та фактурної різниці, протиставлення проявляється насамперед у гармонійному співвідношенні партій – Т-D-T.

5. Форма твору

Сонатина – музична форма, менша сонати за розмірами, технічно легша, значно простіша за змістом, але зберігає типову форму сонати, в даному випадку сонатного *Allegro* – експозицію, розробку, репризу.

Межі форми:

експозиція – 15 тактів, тональні співвідношення між партіями відповідають класичним нормам сонатної форми;

- головна партія - 4 такти, тональність До мажор;
- сполучна партія – 4 такти, відхилення в тональність домінанти Соль мажор;
- побічна партія – 4 такти, тональність Соль мажор;
- заключна партія – 3 такти, закріплює досягнуту тональність;

розробка – 8 тактів, тональний план – починається в Соль мажорі, далі відхилення в до мінор, в кінці розробки повернення в основну тональність;

реприза – 15 тактів, в кульмінації затвердження основної тональності.

6. Фактура і особливості викладу

Фактура гомофонно-гармонічна з елементами контрастної поліфонії, прозора, викладення тематичного матеріалу переважно одноголосне.

7. Особливості звукової і динамічної палітри в залежності від стилю і характеру твору

У творі використані два динамічних нюанса – *f* і *p*, зміни динаміки мають чітко виражені межі. На *f* звучання повинне бути гучним, але не перевантаженим, на *p* – тихим, але артикуляційно чітким.

8. Штрихи і артикуляційні прийоми

В творі використані штрихи *staccato* і *legato*. Прийоми їх виконання відповідають стилістиці класицизму – *staccato* легке і уривчасте, *legato* активне, неперевантажене і виразне.

9. Наявність педалізації, визначення прийомів педалізації

Використовується пряма педаль для підкреслення сильних долей.

10. Наявність агогіки

Використання агогіки не передбачається.

11. Визначення виконавських завдань і методів їх вирішення

Технічні завдання

- якісне виконання ламаних терцій і гамоподібних пасажів;
методи вирішення завдань
вивчення технічних формул зручною аплікатурою, тренування на відповідних вправах;

метро-ритмічні завдання

- ритмічна точність виконання «альбертієвих басів»
- темпова і метро-ритмічна стійкість;
методи вирішення завдань
- чітке рахування вголос;
- гра з акцентами на перші долі;
- гра «альбертієвих басів» у пунктирному ритму з використанням ротаційних рухів передпліччям;
- використання метроному;
звукові завдання
- досягнення звукового і динамічного балансу рук в гомофонно-гармонічній фактурі;
- розвинення в учня фантазії, тембрального слуху і відчуття регістрових барв та відтворення їх на фортепіано;
методи вирішення завдань
- спільне з учнем визначення, яким інструментам оркестру можна доручити ту чи іншу партію;
- використання інтернет-ресурсів для знайомства з тембрами оркестрових інструментів.

12. Аплікатура

Аплікатура, виставлена в творі, зручна.

13. Визначення ступеню складності і мети включення твору до навчальної програми

Сонатину можна рекомендувати для вивчення учнями 2-3 року навчання для знайомства з сонатною формою, розвитку віртуозних можливостей, емоційного зростання, виховання почуття стилю, прищеплення навичок використання стилістично грамотної педалі.

14. Музичні терміни

spiritoso - палко, гаряче, жартівливо, кумедно.

Ф. Кулау. Варіації Соль мажор, опус 42

Тема

Allegretto

mf p mf p

Var. IV p cresc. mf

Var. I mf p mf

Var. V p cresc. p

Var. II mp cresc. p mf

Var. VI p mf

Var. III p cresc. mp

cresc. mf f

f mp mf f

1. Композитор, епоха, стиль

Кулау Фридрих (1786-1832) – німецько-данський композитор, піаніст, музикознавець пізнього класичного та раннього романтичного періодів, одна з центральних фігур культурної історії Данії. Написав велику кількість творів для фортепіано, серед яких маленькі сонатини, які були дуже популярними як у Данії, так і за кордоном.

2. Жанр і його особливості

Варіації – циклічний жанр камерно-інструментальної музики, де основна тема піддається різноманітним змінам – мелодичним, ладовим, ритмічним, гармонічним. Існує два види варіаційних циклів – класичні і романтичні, в даному випадку варіації першого виду. Варіації написані у жанрі старовинних тридольних європейських танців – менуету, лендлера, пасп'є. Для відчуття танцювальних ознак твору можна познайомити учня з деякими рухами цих старовинних танців.

3. Образно-емоційна характеристика

Характер життєрадісний, активний, присутня танцювальність.

4. Розмір, темп, ладо-тональність, особливості гармонії

Розмір 3/8, темп Allegretto, тональність Соль мажор за виключенням четвертої варіації, яка написана в паралельному мі мінорі і може сприйматися як ліричний центр циклу. Поява мінорної варіації в мажорному циклі є обов'язковою умовою класичних варіацій. Гармонічний план базується на чергуванні головних функцій тональності – T-S-D-T.

5. Форма твору

Варіації – це музична форма, що складається із завершеної за формою теми та ряду її видозмінених проведень, які називаються варіаціями. В даному творі їх шість. Засоби варіювання теми різноманітні: мелодійні, ритмічні, ладо-тональні. В класичних варіаціях, прикладом яких є цей твір, зберігаються тональність (основна, паралельна чи одноіменна), гармонійний план та форма теми.

6. Фактура і особливості викладу

Фактура гомофонно-гармонічна, досить прозора, переважають дрібні тривалості – восьмі та шістнадцяті. Тема-мелодія і супровід у варіаціях постійно міняються місцями, проходячи послідовно то у верхньому, то в нижньому голосах. Види супроводу, що використані у варіаціях, – арпеджовані фігурації, «альбертієві баси», гамоподібні пасажі, довгі та ламані арпеджіо. Регістри протягом всього твору лишаються незмінними.

7. Особливості звукової і динамічної палітри в залежності від стилю і характеру твору

Звукові особливості – туше не має бути надто глибоким, пасажі повинні виконуватись легким, прозорим звуком;

принципи використання динаміки в творі – характерні для виконання на клавесині динамічні контрастні співставлення (тема, перша і шоста варіації), використання *crescendo* і *diminuendo*, *p* на початку речень, *f* в

кульмінаціях(третя варіація), використання однієї динамічної градації (друга, п'ята варіації).

8. Штрихи і артикуляційні прийоми

У творі використані штрихи *legato* і *staccato*.

9. Наявність педалізації, визначення прийомів педалізації

Принцип педалізації – підкреслення сильної долі, вид – пряма.

10. Наявність агогіки.

Використання агогіки не передбачається.

11. Визначення виконавських завдань і методів їх вирішення

Загальні завдання

технічні

- якісне виконання пасажів у варіаціях;
- своєчасна зміна штрихів *legato* і *staccato* та якісне їх виконання;
- координація рук при виконанні пасажів;

звукові

- пошук відповідного до стилю туше;
- філіровка мотивних закінчень;
- дотримання динамічного плану;
- досягнення звукового і динамічного співвідношення партій правої і лівої руки в залежності від того, в якій з партій соло, а в якій супровід;
- вірне інтонаційне виконання ненаголошеного затакту з подальшим рухом у сильну долю наступного такту.

метро-ритмічні

- досягнення темпової і метро-ритмічної стійкості, зокрема, між частинами форми;
- контроль за ритмічною точністю виконання «альбертієвих басів».

Особливості роботи над окремими частинами твору

Тема

Тема написана у формі восьмитактового речення у розмірі 6/8, інтонаційна побудова – «питання-відповідь». *Завдання* – визначитись зі штрихами і артикуляційними прийомами їх виконання, відчутти метро-ритмічні особливості, познайомитись з ознаками форми. Виконання цих завдань в темі дуже важливе, тому що вони є постійними для всього твору.

Перша варіація

Тематичний матеріал виконується в тому ж регістрі, що і на початку твору, з тими ж інтонаційними опорами, але в лівій руці. Партія правої є супроводом у вигляді арпеджованих фігурацій. Головне **завдання** – робота над штрихами в партії лівої руки і досягненням технічної свободи в партії правої. Особливо слід звернути увагу на якість артикуляції четвертого і п'ятого пальців та використати відповідні вправи для розвитку рухливості пальців.

Друга варіація

Тема повністю повторюється у початковому вигляді в партії правої руки, зміни відбуваються в партії лівої – з'являються «альбертієві баси», що складаються з ламаних та розкладених акордів. Змінюється динаміка, вона стає помірно тихою – *тр*. **Завданнями є** – опанування прийомів виконання «альбертієвих басів», контроль за координацією рук. Досягти цього можна застосуванням акцентів на перші долі, використанням пунктирного ритму і ротаційних рухів передпліччям. Також дуже важливо активізувати слуховий контроль, що позитивно позначиться на досягненні ансамблю рук.

Третя варіація

В цій варіації тема прослуховується лише завдяки гармонійним послідовностям T-D. Стрімкі гамоподібні пасажі, які перебігають з одного голосу в інший, змінюючи регістри, створюють образ калейдоскопічного блискучого руху. **Завданнями є** вміння швидко відреагувати на перехід пасажу з партії лівої руки в партію правої, стрімко змінити динаміку з *p* на *f*, рівно і якісно виконати пасажі, для чого потрібно повчити гаму Соль мажор різними інструктивними способами з обов'язковим контролем позиції першого пальця під час його підкладання.

Четверта варіація

Варіація написана в паралельній тональності – мі мінорі. Перші чотири такти теми фактурно і тематично не змінюються, в наступних композитор урізноманітнив фактуру арпеджованими фігураціями. Динамічний розвиток варіації – від *p* до *mf*. Головним **завданням є** чітке і якісне виконання

фігурацій, вирішити яке допоможе інтонування мотивів, що позначені лігами, і використання гнучких рухів зап'ястя.

П'ята варіація

Тему в цій варіації більшою мірою можна «впізнати» завдяки гармонічній послідовності T-S-D-T. Гамоподібні пасажі з періодичними мелодичними ходами на терцію і кварту та з підвищеними I, IV, V ступенями в партії правої руки роблять цю варіацію в технічному плані однією з найбільш складних в циклі. **Завданнями** є якісне виконання пасажу як в технічному, так і інтонаційному плані, досягнення координації рухів для точного співпадіння шістнадцятих тривалостей в обох руках. Для вирішення цього завдання можна скористатися акцентуванням перших долей і програванням обома руками спочатку перших трьох шістнадцятих, далі вчити по одному такту, а потім з'єднати весь пасаж. Після досягнення достатнього технічного рівня виконання потрібно приділити увагу інтонуванню, особливо звертаючи увагу на виразність альтерованих звуків.

Шоста варіація

На відміну від інших розділів твору, які написані у формі восьмитактового речення, ця варіація має ще чотири додаткових такти, в яких відсутня характерна до цього моменту танцювальність. В них зосереджена кульмінація всього циклу і декілька разів підкреслюється перша доля та затверджується тоніка. Тема, що викладена фігураціями на основі ламаних та довгих арпеджіо, поєднується з характерним для швидкого віденського вальсу супроводом. Характер фінальної варіації стрімкий, динаміка різноманітна – від *p* до *f*. **Завданнями**, що потрібно вирішити у фінальній варіації, є технічна якість фігурацій та опанування вальсового супроводу з відповідною до цього різновиду педалізацією (брати на сильну долю, знімати на другу). Для вирішення технічного завдання потрібно відпрацювати вірною аплікатурою всі види арпеджіо у Соль мажорі, для вдосконалення прийомів педалізації – спочатку опанувати один такт і, досягнувши позитивного результату з

координації рук і педалі, поступово додати всі інші. Слід також приділити увагу розподілу динаміки і досягненню кульмінації.

12. Аплікатура

Аплікатура, що виставлена редактором, є зручною.

13. Визначення ступеню складності і мети включення твору до навчальної програми

Варіації можна рекомендувати для учнів 3-4 року навчання для знайомства з особливостями творів варіаційної форми, характерними ознаками і фактурно-технологічними прийомами музики епохи класицизму, комплексного розвитку творчих здібностей.

14. Музичні терміни

Allegretto (середній темп між *allegro* та *andante*) - помірно швидко, жваво.

crescendo - поступово збільшуючи гучність.

Інструктивний етюд

Ф. Бургмюллер. Етюд оп.100 № 21 «Гармонії ангелів»

The image shows the musical score for 'Harmony of Angels' by Felix Burgmüller, Op. 100 No. 21. The score is in 4/4 time, marked 'Allegro moderato (♩. 152)'. It features a piano introduction with 'p' and 'armonioso' markings, followed by a main section with 'cresc.' markings. The piece concludes with a 'Piu lento' section marked 'dim e poco rit.' and 'ppp'.

1. Композитор, епоха, стиль

Фрідріх Бургмюллер (1806-1874) – німецький піаніст, найбільш відомий як автор інструктивних фортепіанних етюдів різного рівня складності. Творам автора притаманна різноманітність технічного і музичного матеріалу, поєднання технічних завдань з художніми.

2. Жанр.

Інструктивний етюд.

3. Образно-емоційна характеристика

Назва етюдів має програмну назву, що визначає музичний образ. Можливі порівняння зі струмком. Характер музики життєрадісний, активний.

4. Розмір, темп, ладо-тональність, особливості гармонії

Розмір 4/4, темп *Allegro moderato*, головна тональність Соль мажор, середня частина – мі мінор.

5. Форма твору

Проста двочастинна форма, де кожна частина є періодом з двох речень. Обидві частини починаються однаковими реченнями, продовжуються різними.

Останні три такти другої частини – кода в темпі *Piu lento*.

6. Фактура твору

Фактура твору гомофонно-гармонічна, прозора, в перших реченнях обох частин етюд тріолі рухаються переважно по звуках акордів, переходячи із однієї руки до іншої. Музичний матеріал другого речення першої частини відрізняється від решти появою в партії лівої руки мелодії, кода викладена акордами. Використані регістри від великої до третьої октави.

7. Особливості звукової і динамічної палітри в залежності від художніх завдань

Динаміка – *p*, *pp* *ff*. Звучання восьмих на *p* і *pp* повинно бути активним, але прозорим і неперевантаженим, мелодична лінія в партії лівої руки в середній частині – виразною і співучою, акорди в коді – м'якими і наповненими за винятком акорду на *ff*.

8. Штрихи і артикуляційні прийоми

Весь етюд виконується штрихом *legato*.

9. Наявність педалі, визначення прийомів педалізації.

Протягом всього етюд використана запізнююча фактурно-необхідна педаль.

10. Наявності агогіки

Перед кодою передбачається уповільнення темпу і перехід від *Allegro moderato* до *Piu lento*.

11. Визначення виконавських завдань (технічних, метро-ритмічних, звукових) і методів їх вирішення

Технічні завдання

- досягнення рівності і артикуляційної чіткості виконання коротких технічних формул зі своєчасним підняттям кожного пальця у тріолях;
- вміння пластично і непомітно передавати тріолі від однієї руки до іншої;

методи роботи

- гра в повільному темпі чітким ударом по клавішах кожним пальцем і таке ж чітке і вчасне їх зняття, для чого необхідно активізувати слуховий контроль;
- гра з використанням гнучкого руху зап'ястя під час передачі технічних формул від однієї руки до іншої;

метро-ритмічні завдання

- виховання відчуття тріольного ритму і відповідних метричних опор;
- активізація слухового контролю під час виконання лівою рукою мелодичної лінії і досягнення точного вступу партії правої руки після паузи (друге речення першої частини);

методи роботи

- акцентування кожної першої ноти тріолей, в другому реченні рахування всіх восьмих тривалостей в тріолях для досягнення точного вступу правої руки після паузи;

звукове завдання

- досягнення звукового забарвлення відповідно до музичного образу;

методи роботи

- обговорення з учнем образного змісту твору;
- пошук необхідного звучання і відповідного туше в динаміці *p* і *pp*.

12. Аплікатура

Аплікатура, що визначена редактором, зручна.

13. Визначення ступеню складності і мети включення твору до навчальної програми

Етюд рекомендовано для вивчення учнями 3-4 років навчання з метою розвинення інструктивної техніки і роботи над туше в динаміці *p* і *pp*.

14. Музичні терміни

Allegro moderato – помірно скоро;

piu lento – повільніше;

armonioso – гармонічно.

Твір малої форми

Л. Шукрайло. «Курчата»

Музична партитура для фортепіано твору «Курчата» Л. Шукрайло. Твір виконаний у 4/4 такті. Партитура складається з чотирьох систем нот. Динамічні позначення: *p*, *mf*, *cresc.*, *f*. Видно фігурні ритми та акценти, характерні для стилізації курчат.

1. Композитор, епоха, стиль

Шукрайло Людмила (нар.1943р.) – відома українська викладачка, виконавиця і композиторка, автор багатьох симфонічних та камерних творів. Особливе місце у творчості композитора займає фортепіанна музика. Твори Л.Шукрайло мають яскраву національну забарвленість у поєднанні з сучасною композиторською технікою.

2. Жанр і його особливості

Програмна назва твору передає його художній зміст.

3. Образно-емоційна характеристика

Композиторка за допомогою засобів музичної виразності – хроматизмів, акцентів, динамічних контрастів – створює образ веселого метушливого курчатка.

4. Розмір, темп, ладо-тональність, особливості гармонії

Твір написаний у розмірі 4/4. Композиторка не виставляє ключові знаки і тональні тяжіння можна визначити по випадкових знаках (сі мінор, Ре

мажор). Одним з головних прийомів музичного розвитку є рух по хроматизму, особливість гармонії – використання зменшених тризвуків.

5. Форма твору

Проста одночастинна. Форма ділиться на чотири побудови: три речення по 4 такти і останнє неповне з двох тактів (злякані курчата тікають).

6. Фактура твору

Фактура твору гомофонно-гармонічна з елементами поліфонії, виклад прозорий, використаний середній регістр.

7. Особливості звукової і динамічної палітри в залежності від стилю і характеру твору

Принципи динамічного розвитку:

- наростання від *p* до *mf* або *f* і повернення до *p*;
- використання акцентів, що підкреслюють кульмінаційні моменти.

8. Штрихи і артикуляційні прийоми

Переважно *non legato*, а також *legato*, *staccato*, акценти, *tenuto*.

9. Наявність педалі, визначення прийомів педалізації.

Автор не виписує педаль, але для посилення акцентів і формування прийомів педалізації можна взяти пряму педаль на першу долю (3,4 такти) і зняти її на третій.

10. Наявність агогіки

Агогіка не передбачається.

11. Визначення виконавських завдань і методів їх вирішення

Технічні завдання

- якісне виконання штрихів;
- опанування прийому виконання *martellato* і шлейфера;
методи роботи
- штрихи треба відпрацьовувати на відповідних вправах;
- *martellato* треба сприймати як двоголосся і вчити з опорою на звуки нижнього голосу, що виконує ліва рука, також потрібен контроль рівномірності рухів рук;
- при виконанні шлейфера потрібно приділити увагу своєчасному зняттю пальців з клавіш;

метро-ритмічне завдання

- досягнення рівності восьми тривалостей при виконанні репетиційного прийому (1,2 такти);

методи роботи

- репетиції слід вчити різними пальцями при м'якій кисті, у повільному темпі відпрацьовуючи пальцевий удар.

звуківі завдання

- формування вміння грати з динамічними наростаннями та спадами;
- досягнення дзвінкого тембру фортепіано в кульмінаціях (3,4 такти), наповненого звучання при виконанні штриха *legato* в динаміці *f* (7,8 такти);

методи роботи

- виконавський показ розподілу сили торкання до клавіш, участі ваги плеча в наростаннях і спадах, а також прийомів виконання штрихів у різних динамічних градаціях.

12. Аплікатура

Аплікатура визначена автором. Особливої уваги потребує гра репетицій (1,2 такти).

13. Визначення ступеню складності і мети включення твору до навчальної програми

Твір можна порекомендувати для вивчення учнями 1-2 року навчання з метою розвинення художньої уяви і піаністичних навичок.

14. Музичні терміни

crescendo – поступове збільшення сили звуку

Ансамблевий твір

О. Косилова. «Попуррі на теми українських народних пісень для двох фортепіано»

ПОПУРРІ НА ТЕМИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ
О. Косилова

Andante rubato

Piano 2

Andantino

6

12

17

22

27

32

39

46

53

60

ПОПУРРІ НА ТЕМИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ
О. Косилова

Andante rubato

Piano 1

Andantino

6

12

17

22

27

32

39

46

53

60

72

Musical score for measures 72-77, piano part. The right hand features a melodic line with slurs and accents, while the left hand provides a steady accompaniment. The tempo is marked *Allegretto*.

78

Musical score for measures 78-84, piano part. The right hand continues the melodic line, and the left hand has a more active accompaniment. Dynamics include *mf* and *rit.*.

85

Musical score for measures 85-91, piano part. The right hand has a rhythmic accompaniment of chords, and the left hand has a simple bass line.

92

Musical score for measures 92-98, piano part. The right hand has a rhythmic accompaniment of chords, and the left hand has a simple bass line.

99

Musical score for measures 99-105, piano part. The right hand has a melodic line with slurs, and the left hand has a simple bass line. Dynamics include *mp*.

106

Musical score for measures 106-112, piano part. The right hand has a melodic line with slurs, and the left hand has a simple bass line.

113

Musical score for measures 113-119, piano part. The right hand has a melodic line with slurs, and the left hand has a simple bass line. Dynamics include *f*.

120

Musical score for measures 120-126, piano part. The right hand has a melodic line with slurs, and the left hand has a simple bass line. Dynamics include *mp*, *mf*, and *f*.

127

Musical score for measures 127-133, piano part. The right hand has a melodic line with slurs, and the left hand has a simple bass line. Dynamics include *f*.

134

Musical score for measures 134-140, piano part. The right hand has a melodic line with slurs, and the left hand has a simple bass line. Dynamics include *f*.

141

Musical score for measures 141-147, piano part. The right hand has a melodic line with slurs, and the left hand has a simple bass line. Dynamics include *f*.

148

Musical score for measures 148-154, piano part. The right hand has a melodic line with slurs, and the left hand has a simple bass line. Dynamics include *mf*.

155

Musical score for measures 155-161, piano part. The right hand has a melodic line with slurs, and the left hand has a simple bass line. Dynamics include *mf*.

72

Musical score for measures 72-77, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents.

78

Musical score for measures 78-84, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *rit.*.

85

Musical score for measures 85-91, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *mf*.

92

Musical score for measures 92-98, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents.

99

Musical score for measures 99-105, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *mp*.

106

Musical score for measures 106-112, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents.

113

Musical score for measures 113-119, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *f*.

120

Musical score for measures 120-126, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *mp*, *mf*, and *f*.

127

Musical score for measures 127-133, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *f*.

134

Musical score for measures 134-140, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *f*.

141

Musical score for measures 141-147, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *f*.

148

Musical score for measures 148-154, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *mf*.

155

Musical score for measures 155-161, violin part. The violin has a melodic line with slurs and accents. Dynamics include *mf*.

The image displays a musical score for piano, organized into two columns of staves. The left column covers measures 149 to 180, while the right column covers measures 149 to 191. The notation includes complex chordal textures in the left hand and more melodic lines in the right hand. Dynamic markings such as *mp*, *mf*, and *f* are used throughout. Performance directions include *Lento* and *Allegro*. The score concludes with a double bar line and repeat signs.

1. Композитор, епоха, стиль

Косилова Олена (нар. 1960 р.) – українська викладачка і композиторка, автор декількох збірок і окремих сольних та ансамблевих творів для фортепіано тощо. Стилю притаманні життєрадісний тонус, яскравий сучасний мелодизм, різноманітність гармонії і ритму, використання колористичних прийомів.

2. Жанр і його особливості

Попурі – музична композиція, що складається з кількох популярних мелодій, які чергуються одна за одною, в даному випадку відомих українських народних пісень.

3. Образно-емоційна характеристика

В творі є різні за характером пісенні та танцювальні мелодії – сумні, співучі, веселі, жартівливі.

4. Розмір, темп, ладо-тональність, особливості гармонії

Твір написаний у розмірах 4/4 і 2/4.

Початковий темп *Andante rubato*, далі – *Andantino, Allegretto, Allegro, Lento*.

Тональності – мі мінор, ля мінор, Ре мажор.

Гармонія традиційна для української народної музики, є модуляції (у 126 і 137 тактах).

5. Форма твору.

Форма твору вільна, складається з шістьох мелодій, починається вступом, закінчується кодою, принципом побудови є поступове емоційне наростання – від мелодії спокійної і співучої до активної і темпераментної. В останній частині твору (162 такт)– кульмінація.

6. Фактура твору

Фактура твору гомофонно-гармонічна, складається з мелодично-тематичного матеріалу і супроводу, що чергуються в обох партіях. Особливостями викладу є:

- прозорість;
- викладення мелодії як одноголосно, так і в інтервальному викладі;
- у супроводі зустрічаються наступні різновиди акомпанементів – бас-акорд (т.126,47), ритмова пульсація (т.82), рух по звуках акордів (т.102), акорди у вигляді тремоло (т.31), гармонічна підтримка (т.5, 130).
- використання практично всіх регістрів фортепіано.

7. Особливості звукової і динамічної палітри в залежності від художніх завдань

В творі використана динаміка від *mp* до *f*, зустрічаються динамічні контрасти. Принципом розподілу *динаміки* в ансамблевому творі є створення динамічного балансу між сольною партією і супроводом – соло

потрібно виконати яскравіше і гучніше за супровід. *Звукові завдання* досить різноманітні та залежать від типу мелодії і характеру художнього образу. Кантиленні теми потребують співучості, м'якості звучання, інструментальні – яскравості, динамічності, партія супроводу – відповідних регістрових барв – «благородного» звучання, «оксамитових» басів.

8. Штрихи і артикуляційні прийоми

У творі використані штрихи *legato, non legato, staccato*, є акценти і *tenuto*. Штрих *legato* у співучих кантиленних мелодіях повинен бути глибоким і наповненим, у швидких темах набуває активного та рішучого характеру, *staccato* у супроводі легке, гостре, під лігою – м'яке і полегшене, акценти підкреслюють синкопи, *tenuto* – м'якість *non legato*.

9. Наявність педалі, визначення прийомів педалізації

Головними принципами використання педалі у творі є утримання гармонії і підкреслення сильних долей. В кантиленних частинах для достатнього фактурного наповнення необхідна запізнююча педаль, у швидких та бадьорих – пряма.

10. Наявність агогіки

Виконання твору передбачає зміни темпів в декількох переходах від мелодії до мелодії, а також уповільнення темпу при переході до розділу швидких тем і в кінці твору.

11. Визначення виконавських завдань (технічних, метро-ритмічних, звукових) і методів їх вирішення

Технічні завдання:

- якісне виконання шістнадцятих тривалостей у швидкому темпі;
- ансамбль рук при виконанні музичного матеріалу з однаковим ритмовим малюнком та в інтервальному викладенні;
- виконання арпеджіато.

методи вирішення завдань

- багатократне програвання технічних формул шістнадцятими з

посиленою артикуляцією спочатку в повільному темпі, а потім поступово додаючи темп до необхідного;

- узгодженість рук досягається використанням акцентів на опорні долі і роботою над покращенням артикуляції;
- якісного виконання арпеджіато можна досягти спочатку граючи звуки не послідовно, а одночасно, потім – у повільному темпі з опорою на верхній звук, а далі – у вигляді арпеджіато, поступово прискорюючи темп до необхідного;

метро-ритмічні завдання

- відчуття пульсації в швидких епізодах;
- чітке виконання пунктирного ритму;
- ритмічне виконання синкоп;
- вміння здійснити переходи від тридольного метру до дводольного;
- вчасний вступ партії правої руки після восьмої паузи.

методи вирішення завдань:

- пульсація досягається акцентуванням сильних долей (можна також використати метроном);
- для того, щоб впоратись з пунктирним ритмом можна розбити долю на шістнадцяті і рахувати спочатку цими тривалостями, потім перейти на рахування восьмими, щоб визначити час появи в пунктирі шістнадцятої;
- для переходу від одного метру до іншого можна використати метод диригування;
- виконання синкоп потребує розуміння особливостей цього ритмового малюнку і рахування;
- для виконання восьмих тривалостей після восьмої паузи на основні долі треба уважно прислухатись до партнера, в партії якого є ці долі;

звукові завдання

- пошук забарвлення, відповідного до характеру музичного матеріалу,
- пошук і досягнення необхідного звукового і динамічного співвідношення між партіями в залежності від їх функцій в партитурі;

методи вирішення завдань

- проаналізувати партитуру і визначити в кожному розділі роль обох партій – соло чи супровід;
- прослухати власне виконання в аудіозапису для визначення динамічного і звукового балансу між партіями.

ансамблеві завдання

- досягнення метро-ритмічної відповідності партій;
- створення спільної інтерпретації, що передбачає визначення темпу, динаміки, ступеню агогічних відхилень, створення цілісної фактурної вертикалі і горизонталі;

методи вирішення завдань

- спільне програвання у повільному темпі з метричними акцентами і контролем рівності, поступово можна темп прискорити, акценти робити майже непомітними;
- спільне обговорення виконавцями всіх елементів виконання і багатократне програвання окремих епізодів і всього твору.

13. Аплікатура

Потрібна ретельна робота над визначенням аплікатури.

14. Визначення ступеню складності і мети включення твору до навчальної програми

Враховуючи художні, технічні, темпові, штрихові, агогічні завдання, твір можна рекомендувати для вивчення учнями 6-8 років навчання. Твір може бути включений до програми для розвитку виконавських та ансамблевих навичок, знайомства з українським фольклором, для концертних виступів.

Одним з проявів методичної компетенції викладача є вміння на технічних заліках, академічних концертах, іспитах грамотно з методико-виконавської точки зору висловити своє враження від виступу власного учня і виступів учнів інших викладачів. Для здобувачів освіти у зв'язку з відсутністю досвіду інколи це буває важко, то ж в нагоді може стати план аналізу виступу учня, що частково базується на плані методико-виконавського аналізу творів педагогічного репертуару. Таким чином знання, набуті при вивченні дисциплін «Методика навчання гри на фортепіано» і «Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару», можуть бути реалізовані в практичній діяльності. Ось приклад такого плану:

1. Рівень музичних здібностей учня.
2. Загальне враження від виступу (вдалий, невдалий, сценічна витримка, наявність в учня успіхів у порівнянні з попередніми виступами).
3. Постановка піаністичного апарату і посадка за інструментом (для учнів 1-2 року навчання).
4. Відповідність рівня складності твору програмним вимогам.
5. Ступінь розкриття художнього змісту твору.
6. Почуття форми.
7. Рівень застосування засобів художньої виразності:
 - якість звуковидобування, артикуляція, штрихи;
 - виразність музичної інтонації;
 - динамічний план;
 - фразування;
 - метро-ритмічна стійкість, відповідність темпу;
 - агогіка;
 - педалізація.
8. Технічний рівень виконання.
9. Відтворення жанрових і стилістичних особливостей твору (більше стосується учнів 6-8 року навчання).
10. Підсумки і пропозиція оцінки.

Безумовно, вимоги до виступу учнів різних років навчання має свої особливості і не всі параметри, відображені в плані, можна до них застосувати. Так, якість прийомів педалізації може бути вимогою починаючи з 2-3 року навчання, відчуття форми – з 5, а володіння агогікою, відтворення жанрових і стилістичних особливостей твору повинні бути у виконанні учнів 6-8 років навчання. Але це досить умовно і учень 3 класу може відчувати форму або жанр краще за учня, наприклад, 5 класу і це плюс до його виконання, який потрібно відзначити на публічному виступі.

Засобом тренування у здобувача освіти вміння формулювати свої думки відносно виступу учня може бути прослуховування творів напередодні публічного виступу і їх аналіз – усний або письмовий – за запропонованим планом (на початковому етапі бажана допомога викладача). Цим планом здобувач освіти може також скористатись під час академічного концерту, технічного заліку, іспиту. Таким чином розвивається професійне мовлення, вміння логічно, послідовно і грамотно оцінити виступ учня, досягається впевненість у своїх висновках.

Здобувачам освіти важливо навчитись не тільки вірно аналізувати всі параметри виступу, вміти підкреслювати позитивні якості і визначати недоліки виконання, а й робити вірні висновки та пропонувати відповідні оцінки. Цьому допоможе знайомство з програмами навчання гри на фортепіано, де визначені критерії оцінювання. Для наочності наводимо приклади короткого аналізу виступів учнів різних років навчання і різної якості виконання творів та критеріїв оцінювання з типової навчальної програми з навчальної дисципліни **«МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРТЕПІАНО»**.

***Приклад аналізу виступу учня 6 року навчання
А. Вронський. «Думка і коломийка»***

Учень має гарні музичні здібності. Виконання твору було вдалим, у порівнянні з попереднім виступом учень зміг проявити сценічну витримку. Твір за складністю відповідає вимогам програми 6 року навчання. Учень зміг

передати художній зміст, характер і настроїв кожної з двох частин твору і грав у відповідних темпах, вірно розподілив динаміку. У «Думці» виразно виконав кантилену, у «Коломийці» відтворив жанрові ознаки – поєднання танцювальності і пісенності. Виконанню були притаманні чітка артикуляція, виразність інтонації, вірне фразування, якісна педалізація. Особливо можна відзначити метро-ритмічну стійкість у швидкій частини твору. З технічними завданнями впорався. Пропоную оцінку «12»..

***Приклад аналізу виступу учениці 2 року навчання
Л. Шукайло. «Курчата»***

Учениця має середні музичні дані. Була добре підготовлена до виступу, але виконала твір не настільки яскраво і переконливо, як в класі, бракувало сміливості і сценічної витримки. Постановка рук і посадка у учениці вірні. Рівень складності твору відповідає вимогам програми 2 року навчання. Учениці вдалося відтворити художній образ і характер п'єси, грати у відповідних динамічних нюансах. Позитивним є якісне виконання складного технічного прийому *martellato* в рухливому темпі. Дещо знизила враження від виступу недостатня стійкість темпу. Пропоную оцінку «9».

***Приклад аналізу виступу учня 5 року навчання
А. Дюссек. Сонатіна До мажор, 1 ч.***

Учень має середні музичні дані. Рівень складності твору відповідає вимогам програми 5 року навчання. До позитивних моментів виконання можна віднести динамічну відповідність, вірне фразування. Але враження від виступу знижене недостатньою темповою і метро-ритмічною стійкістю, неякісним виконанням пасажів. В цілому виступ не дуже вдалий. Пропоную оцінку «6».

Критерії оцінювання результатів навчання

<i>Бальне оцінювання досягнутих результатів за рівнями</i>	<i>Характеристика навчальних досягнень</i>
Початковий: 1–3 бали	Виконує окремі фрагменти музичних творів, робить численні текстові та технічні помилки. Демонструє низький рівень володіння технічними навичками. Виявляє недостатній рівень самостійної роботи.
Середній: 4–6 балів	Здатний виконувати музичні твори в цілому, але без відчуття цілісності форми. Має проблеми технічного характеру, недостатньо володіє прийомами артикуляції. Робить значну кількість помилок, зокрема через недостатньо вивчений текст. Відсутня емоційна складова виконання.
Достатній: 7–9 балів	Впевнено виконує музичні твори та відтворює художньо-образний зміст. Під час гри допускає окремі технічні помилки, проявляє недостатню виразність та емоційність.
Високий: 10–12 балів	Якісно виконує музичний матеріал у межах програми, демонструючи розуміння образного змісту кожного твору. Володіє засобами виразності та технічними прийомами гри на високому рівні. Проявляє емоційність у відтворенні образу музичного твору. Демонструє впевненість, внутрішню та зовнішню свободу виконання, сценічну витримку та артистизм.

На закінчення хочемо висловити надію, що наші методичні рекомендації допоможуть здобувачам освіти і викладачам-початківцям впорядкувати свої знання та застосовувати їх в практичній діяльності, розвинути професійне мовлення та вміння змістовно і грамотно формулювати свої думки.

Література

1. Демешко Н. Б., Беляєва С. М., Разон І. В., Синявська Т. В., Тетерюк-Кінч Ю.С., Щедролосоєва К.О. Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Музичний інструмент фортепіано» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, інструментальні класи. Київ: 2021, с.21.
2. «Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару» : Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І-ІІ рівня акредитації, спеціальність «музичне мистецтво», спеціалізація «Фортепіано». К.: Фірма «ІНКОС», 2006. 28 с.
3. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: Монографія /За заг. ред. І.А.Зязюна. К.: Наукова думка, 2003. 262 с.
4. Педагогічна майстерність: підручник / І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос та ін.; ред. І.Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. К.: СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.